ДАНІ ПРО АВТОРІВ
Макаренко Петро Миколайович, доктор економічних наук, професор, чл.-кор. НААН України, завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Полтавський державний аграрний університет
вул. Сковороди 1/3, м. Полтава,36003, Україна
e-mail: mpm0907_1949@ukr.net
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-8967-9122
Researcher ID: Q-8117-2016
Величко Тетяна Григорівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, фінансів і бізнес-технологій,
Національний університет «Одеська політехніка»
пр. Шевченка, 1, м. Одеса, 65044, Україна
e-mail: tanvel59@gmail.com
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-9925-8797

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ
Макаренко Петр Николаевич, доктор экономических наук, профессор, чл.-корр. НААН Украины, заведующий кафедрой экономики и международных экономических отношений,
Полтавский государственный аграрный университет
ул. Сковороды 1/3, г. Полтава,36003, Украина
e-mail: mpm0907_1949@ukr.net
Величко Татьяна Григорьевна, кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры менеджмента, финансов и бизнес-технологий,
Национальный университет «Одесская политехника»
пр. Шевченко, 1, г. Одесса, 65044, Украина
e-mail: tanvel59@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHORS
Makarenko Petro, Doctor of Economic Sciences, Professor, Corresponding member of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Head of the Department of Economics and International Economic Relations,
Poltava State Agrarian University
St. Skovorody 1/3, Poltava, 36003, Ukraine
e-mail: mpm0907_1949@ukr.net
Velychko Tetyana, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management, Finance and Business Technologies,
Odesa Polytechnic National University
Shevchenko Ave., 1, Odesa, 65044, Ukraine
e-mail: tanvel59@gmail.com

УДК 336.1 https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-53-117-124

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Макогон В. Д.

Актуальність теми дослідження. *Результативність міжбюджетних відносин є вагомою передумовою стабілізації соціально-економічних процесів. Прийняття рішень про доцільність застосування відповідного бюджетного інструментарію повинно визначатися виходячи із оцінки зміни рівня економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Своєчасне врахування впливу екзогенних та ендогенних факторів на бюджетну стійкість сприятиме розбудові обґрунтованої бюджетної архітектоніки. Відповідно, в сучасних умовах, доцільним є посилення децентралізаційних процесів. Вагомими постали завдання щодо підвищення якісного рівня розвитку системи міжбюджетних відносин.*

Постановка проблеми. *Вагомими завданнями в сучасних умовах розвитку системи державних та місцевих фінансів є: зміцнення фінансової основи органів місцевого самоврядування; розмежування видаткових повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування; вирівняння диспропорцій соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць; пошук альтернативних джерел формування доходів місцевих бюджетів; оптимальний вибір фіскальних інструментів та важелів; оптимізації структури дохідних та видаткових повноважень органів місцевого самоврядування.*

© **Макогон В. Д., 2022**

Аналіз останніх досліджень і публікацій. *Проблематика розвитку системи міжбюджетних відносин в умовах бюджетної децентралізації доволі поширена в наукових дослідженнях. Це роботи відомих вітчизняних та зарубіжних науковців: Дж. Кейнса, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, В. Танзі, О. Кириленко, І. Чугунова та інших.*

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. *Зазначені вище питання актуалізуються у зв'язку з погіршенням тренду економічного розвитку, що вимагає розв'язання низки конкретних завдань, пов'язаних з розвитком фінансового інструментарію системи міжбюджетних відносин.*

Постановка завдання, мети дослідження. *Завданнями дослідження є: розкрити роль системи міжбюджетних відносин у регулювання соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць; обґрунтувати особливості системи міжбюджетних відносин в сучасних умовах; здійснити аналіз та оцінку доходів та видатків місцевих бюджетів. Метою дослідження є розкриття напрямів розвитку системи міжбюджетних відносин в умовах бюджетної децентралізації.*

Метод або методологія проведення дослідження*. У статті застосовано сукупність методів наукового дослідження: системного підходу, статистичного аналізу, структурування, синтезу та ін.*

Викладення основного матеріалу (результати роботи). *Розкрито роль системи міжбюджетних відносин у регулювання соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Обґрунтовано особливості системи міжбюджетних відносин в сучасних умовах. Здійснено аналіз та оцінку доходів та видатків місцевих бюджетів. Визначено напрями розвитку системи міжбюджетних відносин в умовах бюджетної децентралізації.*

Галузь застосування результатів. *Результати дослідження можуть бути використані в процесі формування та реалізації бюджетної політики.*

Висновки відповідно до статті. *Обґрунтованість реалізації бюджетної політики в частині міжбюджетних відносин є вагомою умовою досягнення національних соціально-економічних інтересів. Економічна криза, спричинена епідемією коронавірусу, загальне скорочення темпів приросту надходжень до місцевих бюджетів загострили проблеми, пов'язані з розвитком системи міжбюджетних відносин. З огляду на трансформаційні процеси розвитку вітчизняної економіки вагомими є питання щодо розробки нового та удосконалення наявного фінансово-бюджетного інструментарію регулювання міжбюджетних відносин.*

Ключові слова*: бюджетна політика, бюджет, місцеві бюджети, бюджетне регулювання, міжбюджетні відносини, бюджет розвитку.*

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ МЕЖБЮДЖЕТНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ

Макогон В. Д.

Актуальность темы исследования. *Результативность межбюджетных отношений является весомым условием стабилизации социально-экономических процессов. Принятие решений о целесообразности применения соответствующего бюджетного инструментария должно определяться исходя из оценки изменения уровня экономического развития административно-территориальных единиц. Своевременное учет влияния экзогенных и эндогенных факторов на бюджетную устойчивость будет способствовать развитию обоснованной бюджетной архитектоники. Соответственно, в современных условиях, целесообразно усиление децентрализационных процессов. Весомыми стали задачи повышения качественного уровня развития системы межбюджетных отношений.*

Постановка проблемы. *Важными задачами в современных условиях развития системы государственных и местных финансов являются: укрепление финансовой основы органов местного самоуправления; разграничение расходных полномочий между органами государственной власти и органами местного самоуправления; выравнивание диспропорций социально-экономического развития административно-территориальных единиц; поиск альтернативных источников формирования доходов местных бюджетов; оптимальный выбор фискальных инструментов и рычагов; оптимизации структуры доходных и расходных полномочий органов местного самоуправления*

Анализ последних исследований и публикаций. *Проблематика развития системы межбюджетных отношений в условиях бюджетной децентрализации достаточно распространена в научных исследованиях. Это работы известных отечественных и зарубежных ученых: Дж. Кейнса, П. Самуэльсона, Дж. Стиглица, В. Танге, О. Кириленко, И. Чугунова и других.*

Выделение неисследованных частей всеобщей проблемы*. Указанные выше вопросы актуализируются в связи с ухудшением тренда экономического развития, требующим решения ряда конкретных задач, связанных с развитием финансового инструментария системы межбюджетных отношений.*

Постановка задачи, цели исследования. *Задачами исследования являются: раскрыть роль системы межбюджетных отношений в регулировании социально-экономического развития административно-территориальных единиц; обосновать особенности системы межбюджетных отношений в современных условиях; провести анализ и оценку доходов и расходов местных бюджетов. Целью исследования является раскрытие направлений развития системы межбюджетных отношений в условиях бюджетной децентрализации.*

Метод или методология проведения исследования. *В статье применена совокупность методов научного исследования: системного подхода, статистического анализа, структурирования, синтеза и т.д.*

Изложение основного материала (результаты). *Раскрыта роль системы межбюджетных отношений в регулировании социально-экономического развития административно-территориальных единиц. Обоснованы особенности системы межбюджетных отношений в современных условиях. Осуществлен анализ и оценка доходов и расходов местных бюджетов. Определены направления развития системы межбюджетных отношений в условиях бюджетной децентрализации.*

Область применения результатов. *Результаты исследования могут использоваться в процессе формирования и реализации бюджетной политики.*

Выводы в соответствии со статьей. *Обоснованность реализации бюджетной политики в части межбюджетных отношений является важным условием достижения национальных социально-экономических интересов. Экономический кризис, вызванный эпидемией коронавируса, общее сокращение темпов прироста поступлений в местные бюджеты обострило проблемы, связанные с развитием системы межбюджетных отношений. Учитывая трансформационные процессы развития отечественной экономики, важными являются вопросы разработки нового и совершенствования имеющегося финансово-бюджетного инструментария регулирования межбюджетных отношений.*

Ключевые слова*: бюджетная политика, бюджет, местные бюджеты, бюджетное регулирование, межбюджетные отношения, бюджет развития.*

DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF THE SYSTEM OF INTERBUDGETARY RELATIONS IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION

Makohon Valentyna

Relevance of the research topic. *The effectiveness of inter-budgetary relations is an important prerequisite for stabilizing socio-economic processes. Decision-making on the appropriateness of the use of appropriate budgetary tools should be determined based on the assessment of changes in the level of economic development of administrative-territorial units. Timely consideration of the impact of exogenous and endogenous factors on budget sustainability will contribute to the development of sound budget architecture. Accordingly, in modern conditions, it is advisable to strengthen decentralization processes. The tasks of improving the quality of development of the system of inter-budgetary relations became important.*

Formulation of the problem. *Important tasks in the current conditions of development of the system of state and local finances are: strengthening the financial base of local governments; delimitation of expenditure powers between public authorities and local governments; equalization of disproportions of socio-economic development of administrative-territorial units; search for alternative sources of local budget revenues; optimal choice of fiscal instruments and levers; optimization of the structure of revenue and expenditure powers of local governments.*

Analysis of recent research and publications. *Problems of development of the system of interbudgetary relations in the conditions of budgetary decentralization are quite widespread in scientific researches. These are the works of famous domestic and foreign scientists: J. Keynes, P. Samuelson, J. Stiglitz, V. Tanzi, O. Kirilenko, I. Chugunov and others.*

Selection of unexplored parts of the general problem. *The above issues are relevant in connection with the deteriorating trend of economic development, which requires a number of specific tasks related to the development of financial instruments of the system of intergovernmental relations.*

Problem setting, research goals. *The objectives of the study are: to reveal the role of the system of inter-budgetary relations in the regulation of socio-economic development of administrative-territorial units; substantiate the features of the system of intergovernmental relations in modern conditions; to analyze and estimate revenues and expenditures of local budgets. The aim of the study is to reveal the directions of development of the system of inter-budgetary relations in the conditions of budget decentralization.*

Method or methodology of the study. *The article uses a set of research methods: a systematic approach, statistical analysis, structuring, synthesis, etc.*

Presentation of the main material (results of work). *The role of the system of inter-budgetary relations in the regulation of socio-economic development of administrative-territorial units is revealed. The peculiarities of the system of intergovernmental relations in modern conditions are substantiated. The analysis and estimation of incomes and expenses of local budgets is carried out. The directions of development of the system of interbudgetary relations in the conditions of budgetary decentralization are determined.*

Field of application of results. *The results of the study can be used in the process of forming and implementing budget policy.*

Conclusions according to the article. *The validity of the budget policy in terms of inter-budgetary relations is an important condition for achieving national socio-economic interests. The economic crisis caused by the coronavirus epidemic and the general reduction in the growth rate of revenues to local budgets have exacerbated the problems associated with the development of the system of intergovernmental relations. Given the transformational processes of development of the domestic economy, the issues of developing new and improving the existing financial and budgetary tools for regulating intergovernmental relations are important.*

***Keywords**: budget policy, budget, local budgets, budget regulation, interbudgetary relations, development budget.*

***JEL Classification:** E62, H60, H70.*

Актуальність теми дослідження. Система регулювання міжбюджетних відносин є вагомим інструментом забезпечення соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Суспільні трансформації доводять, що формування збалансованої системи міжбюджетних відносин є одним з найбільш складних та багатогранних процесів. На даний час, суттєві диференціації в розвитку адміністративно-територіальних одиниць в Україні потребують реалізації та адаптації бюджетної політики у сфері міжбюджетних відносин до змін економічних умов. В зв'язку з цим важливо своєчасно і виважено оцінити вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на бюджетний простір, його динаміку та виробити ефективний механізм розподілу дохідних та видаткових повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Разом з цим доцільним є забезпечення взаємоузгодженості фінансового інструментарію у сфері регулювання міжбюджетних відносин з фінансово-економічними, політичними та інституційними регуляторами соціально-економічного розвитку країни. Обґрунтованість організації системи регулювання міжбюджетних відносин та послідовність реалізації рішень органів державного управління сприятимуть підвищенню довіри до державних інститутів та зменшенню рівня диференціації розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Ступінь дослідження даної проблеми вченими. Серед вагомих досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених щодо розвитку системи регулювання міжбюджетних відносин слід назвати праці: Дж. Кейнса [1], П. Самуельсона [2], Дж. Стігліца [3], В. Танзі [4], О. Кириленко [5], І. Чугунова [6-8] та інших. Разом з тим, в сучасних умовах важливим є подальший розвиток системи регулювання міжбюджетних відносин, підвищення рівня стійкості місцевих бюджетів та їх динамічної збалансованості.

Метою дослідження є розкриття напрямів розвитку системи міжбюджетних відносин в умовах бюджетної децентралізації.

Завдання дослідження. Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання: розкрити роль системи міжбюджетних відносин у регулюванні соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць; обґрунтувати особливості формування та реалізації бюджетної політики на місцевому рівні в умовах децентралізації; здійснити аналіз та оцінку доходів та видатків місцевих бюджетів України.

Методи дослідження. У даному дослідженні використано системний метод: при розкриті ролі системи міжбюджетних відносин у регулюванні соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Метод структурування застосовано з метою узагальнення та систематизації особливостей реалізації бюджетної політики на місцевому рівні в умовах децентралізації. Методи статистичного аналізу, синтезу застосовано при оцінці доходів та видатків місцевих бюджетів України. Метод наукового абстрагування використано при розкриті напрямів розвитку системи міжбюджетних відносин в умовах бюджетної децентралізації.

Результати дослідження. В умовах бюджетної децентралізації вагомим завданням є забезпечення взаємоузгодженості напрямів розвитку системи розподілу дохідних та видаткових повноважень з стратегічними напрямами фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування щодо вирішення питань місцевого значення. Рівень власних та закріплених за місцевими бюджетами податкових надходжень як основного джерела фінансового забезпечення виконання органами місцевого самоврядування покладених на них функцій не сприяє реалізації принципу соціальної справедливості [9-11]. Підвищення ефективності процесу децентралізації управління бюджетними коштами сприятиме посиленню впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічний розвиток територій [6-8]. Разом з цим удосконалення механізму регулювання міжбюджетних відносин повинно здійснюватися виходячи з поглибленого аналізу та оцінки бюджетних показників [12].

Відповідно до бюджетної декларації 2022-2024 рр. визначено, що бюджетна політика в частині міжбюджетних відносин спрямовується на: повноцінне впровадження середньострокового бюджетного планування у бюджетний процес на місцевому рівні; підвищення ефективності механізму міжбюджетного регулювання; зміцнення фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування; підвищення рівня результативності використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Поряд з цим, з метою досягнення поставлених цілей визначається необхідність: посилення процесів децентралізації з одночасним підвищенням рівня відповідальності органів місцевого самоврядування; створення фінансових передумов з метою зміцнення фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування; зменшення частки міжбюджетних трансфертів в дохідній частині місцевих бюджетів; розробка нових підходів щодо здійснення горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів; удосконалення інструментарію прогнозування показників місцевих бюджетів. Передбачається, що «обсяг доходів місцевих бюджетів у 2022 році становитиме – 403,1 млрд грн тоді як частка міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам у загальному обсязі їх дохідної частини – 28,1 %; 2023 році – 447,7 млрд грн. та 27,7 % відповідно; 2024 рік – 498,4 млрд грн. та 27,0 % відповідно». Разом з цим протягом останніх років спостерігається тенденція щодо зменшення частки міжбюджетних трансфертів у дохідній частині місцевих бюджетів [13]. Зокрема, за 2018-2019 роки частка міжбюджетних трансфертів у дохідній частині місцевих бюджетів становила 49,80 % тоді як за 2020-2021 роки – 34,44 % (табл. 1).

Таблиця 1. Частка власних надходжень та міжбюджетних трансфертів у дохідній частині державного та місцевих бюджетів України, %

Показники	2018	2019	2020	2021
місцеві бюджети				
частка власних надходжень	46,85	53,56	66,03	65,09
частка міжбюджетних трансфертів	53,15	46,44	33,97	34,91
державний бюджет				
частка власних надходжень	99,21	99,01	99,01	99,03
частка міжбюджетних трансфертів	0,79	0,99	0,99	0,97

Джерело: складено та розраховано за даними [14-18]

Фінансова підтримка територіальних громад залишається стратегічним пріоритетом фінансово-бюджетної політики у сфері міжбюджетних відносин. Відповідно актуалізуються питання щодо належного формування бюджету розвитку місцевих бюджетів як вагомого інструменту впливу на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць. Оскільки їх формування надає можливість для виконання положень регіональних стратегій розвитку. Враховуючи процеси посилення бюджетної децентралізації бюджети розвитку територіальних громад зросли. Разом з цим, збільшення обсягів бюджетів розвитку відбувається лише за умови наявності значного рівня економічного потенціалу територій. Для дотаційних громад джерела наповнення бюджетів розвитку є вкрай обмеженими. До основних чинників диференціації бюджетів територіальних громад за обсягами наповнення бюджетів розвитку належать: структура джерел надходжень бюджетів розвитку, визначена відповідно до Бюджетного кодексу України. Зокрема, на даний час, понад 90-95% надходжень забезпечує профіцит загального фонду місцевих бюджетів тоді як у 2015 році до закріплених джерел надходжень належало 80-90 % коштів бюджету розвитку. Зазначене свідчить про те, що для багатьох територіальних громад інші джерела, встановлені згідно 71 статті Бюджетного кодексу України, не відіграють суттєву роль у забезпеченні фінансування розвитку. Вилучення у 2015 році єдиного податку з джерел бюджету розвитку та його закріплення за загальним фондом дозволило загалом збалансувати місцеві бюджети та зрештою забезпечило зростання сумарних надходжень до бюджету розвитку завдяки обмеженій кількості територіальних громад з високою фінансовою стійкістю. Водночас у більшості територіальних громад бюджети розвитку залишаються символічними та не дозволяють ефективно впроваджувати стратегії розвитку. Через домінування у структурі джерел формування бюджету розвитку коштів загального фонду було знецінено саму початкову ідею бюджету розвитку як цілісного плану формування джерел наповнення і витрачання власного або залученого ресурсу громади і подальший розвиток економічного потенціалу територіальної громади із спрямуванням спеціально визначених доходів бюджету (закріплених джерел) виключно на інвестиційний розвиток. Сучасне наповнення бюджетів розвитку переважно за рахунок профіциту загального фонду фактично означає фінансування розвитку за залишковим принципом, знижує ефективність та ускладнює довгострокове планування капітальних вкладень, унеможливлює його прогнозованість.

Зазначене перешкоджає посиленню заінтересованості органів місцевого самоврядування у підвищенні рівня фіскального потенціалу адміністративно-територіальних одиниць. У зв'язку з чим інвестиційна діяльність, як системоутворюючий елемент реалізації стратегії соціально-економічного розвитку, в більшості адміністративно-територіальних одиниць знаходиться на невисокому рівні. Щодо розподілу видаткових повноважень між рівнями бюджетної системи необхідно зазначити, що у світовій практиці застосовуються різноманітні моделі розподілу видаткових повноважень та механізми їх фінансування. Децентралізовані бюджетні системи з великою часткою видатків місцевих бюджетів, є більш гнучкими і здатні більш оперативно реагувати на зміну потреб жителів конкретних територій. Одночасно перерозподільчі механізми при значній мірі децентралізації видатків можуть призвести до неприйнятної міжрегіональної диференціації доходів.

В Україні частка видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті в середньому за 2018-2021 роки складає 36,28%, при цьому за 2018-2019 роки 42,81%, а за 2020-2021 роки – 29,75%. Найбільша частка видатків місцевих бюджетів припадає на освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я, що відповідає стратегічним пріоритетам розбудови в Україні соціально орієнтованої ринкової економіки. Разом з цим протягом останніх років спостерігається тенденція щодо зменшення видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я у видатковій частині місцевих бюджетів. Зокрема, частка видатків на освіту в загальній структурі в середньому за 2018-2021 роки складає 37,59%, при цьому за 2018-2019 роки 31,49%, а за 2020-2021 роки – 43,70%; частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення в загальній структурі в середньому за 2018-2021 роки складає 13,63%, при цьому за 2018-2019 роки 22,17%, а за 2020-2021 роки – 5,09%; частка видатків на охорону здоров'я в загальній структурі в середньому за 2018-2021 роки складає 12,37%, при цьому за 2018-2019 роки 16,33%, а за 2020-2021 роки – 8,42% (табл. 2).

Враховуючи особливості розвитку системи державних фінансів, основною метою реформування міжбюджетних відносин, на даний час, має бути не кардинальний перегляд усієї системи перерозподілу дохідних та видаткових повноважень як інструментів бюджетного регулювання, а збереження при певних умовах існуючого розподілу зобов'язань.

Зміни щодо реформування бюджетного регулювання враховуючи трансформаційні процеси в економіці України повинні бути спрямовані в першу чергу на забезпеченні відповідності рівня витрат їх фінансуванню.

Зазначене дозволить сконцентрувати увагу на підвищенні ефективності та результативності витрат бюджетної системи, забезпечити її збалансованість, що в подальшому сприятиме сталому розвитку вітчизняної економіки, підвищення стандартів життя і рівня добробуту громадян, фінансової стабільності держави та здійснення модернізації базових секторів економіки.

Таблиця 2. Частка видатків на освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я у видатковій частині місцевих бюджетів, %

Показники	2018	2019	2020	2021
видатки на освіту	29,42	33,56	42,66	44,73
видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення	25,83	18,5	5,13	5,04
видатки на охорону здоров'я	16,55	16,11	10,88	5,95

Джерело: складено та розраховано за даними [14-18]

З метою узгодження рівня витрат та їх фінансування при формуванні бюджетних програм місцевого рівня необхідним є підвищення ефективності механізму оцінки конкурентного потенціалу адміністративно-територіальних одиниць, що дозволить прогнозувати зміну конкурентних пропозицій у перспективі. Разом з тим своєчасна та якісна оцінка чинників соціально-економічного розвитку сприятиме раціональному використанню фінансового та ресурсного потенціалу територій.

Висновки. Економічна криза, спричинена епідемією коронавірусу, загальне скорочення темпів приросту надходжень до місцевих бюджетів загострили проблеми, пов'язані з розвитком системи міжбюджетних відносин. Належний рівень наповнюваності місцевих бюджетів за рахунок власних надходжень спостерігається лише в територіальних громадах міст обласного значення та громад, на території яких розташовані великі підприємства. В інших органів місцевого самоврядування, особливо у сільській місцевості, обсяг фінансових ресурсів вкрай обмежений для розвитку адміністративно-територіальних одиниць, що актуалізує питання розробки нових підходів щодо підвищення ефективності формування місцевих бюджетів, розвитку міжбюджетних відносин в умовах децентралізації. Необхідним є перегляд механізму наповнення бюджетів розвитку. Вирішення даного завдання визначає необхідність: удосконалення механізму розподілу міжбюджетних трансфертів, що можуть спрямовуватися на розвиток, зокрема: визначення пріоритетів, пов'язаних із суспільно значущими проєктами і стратегічними цілями розвитку; забезпечення пропорційного розподілу коштів субвенцій, зважаючи на соціально-економічне становище адміністративно-територіальних одиниць; розширення переліку законодавчо закріплених джерел наповнення бюджетів розвитку; розширення джерел наповнення місцевих бюджетів, що справлятиме безпосередній вплив на їхні бюджети розвитку; закріплення в Бюджетному кодексі України законодавчих норм щодо мінімального рівня бюджетів розвитку в розмірі фіксованої частки загального фонду власних доходів місцевих бюджетів. З огляду на трансформаційні процеси розвитку вітчизняної економіки вагомими є питання щодо розробки нового та удосконалення наявного фінансово-бюджетного інструментарію регулювання міжбюджетних відносин.

Список використаних джерел

1. *Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег; пер. с англ. М.: Либроком, 2017. 352 с.*
2. *Самуэльсон П. Э., Нордхаус В. Д. Экономика. 19-е изд.; пер.с англ. М.: Вильямс, 2015. 1360 с.*
3. *Стиглиц Дж. Цена неравенства. Чем расслоение общества грозит нашему будущему; пер. с англ. М.: Эксмо, 2016. 512 с.*
4. *Танзи Вито. Правительство и рынки: меняющаяся экономическая роль государства; пер. с англ. М.: Изд-во Института Гайдара, 2018. 584 с.*
5. *Кириленко О., Баранець Я. Досвід забезпечення фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2020. Вип. 3. С. 54-68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2020_3_6*
6. *Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки : монографія / за заг. ред. І. Я. Чугунова. Київ : Глобус-Пресс, 2018. 350 с.*
7. *Chugunov I., Makohon V., Markuts Y. Institutional transformations of the public finance system. Financial and credit activity: problems of theory and practice, 2021, №2 (37). PP. 325-331. URL: https://publons.com/publon/46289896/*
8. *Chugunov I., Makohon V., Korovii V. Formation of budget expenditure in the system of fiscal regulation. Baltic Journal of Economic Studies. 2020. Vol.6. N. 2. PP. 100-107. URL: https://publons.com/publon/35206734/*
9. *Макогон В. Д. Бюджетні видатки у системі соціально-економічного розвитку країни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. №3(86). С. 114–124.*
10. *Макогон В. Д. Формування доходів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах. Наукові праці НДФІ. 2008. Вип. 1 (42). С.56–67.*
11. *Makohon V. Influence of budget policy on economic growth of the country. Financial and credit activity: problems of theory and practice, 2021, 1 (36). PP. 243-249. URL: https://publons.com/publon/50321547/*
12. *Адаменко І. П. Фінансова стратегія в умовах економічних перетворень. Економічний вісник університету. 2021. № 48. С. 190–196.*

13.Постанова Верховної ради України «Про бюджетну декларацію на 2022-2024 роки» від 15.07.2021 № 1652-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1652-20#Text

14.Закон України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» від 7.12.2017 № 2246-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19

15.Закон України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» від 23.11.2018 № 2629-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19#Text

16.Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» від 14.11.2019 № 294-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20/ed20200403#Text.

17.Закон України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» від 15.12.2020 № 1082-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text

18.Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://www.minfin.gov.ua

References

1. Kejns, Dzh. M. (2017). Obshhaya teory'ya zanyatosty', procenta y' deneg [The general theory of employment, interest and money]. (Trans.). Moscow: Ly'brokom. 352 p. [in Rus].

2. Samuel'son, P. E., Nordkhaus, V. D. (2015). Ekonomyka [Economics]. 19nd ed. (Trans.). Moscow: Vyl'yams. 1360 p. [in Rus].

3. Sty'gly'cz, Dzh. (2016). Cena neravenstva. Chem rassloeny'e obshhestva grozy't nashemu budushhemu [The price of inequality. How does the stratification of society threaten our future]. (Trans.). Moscow: Éksmo. 512 p [in Rus.].

4. Tancy,' Vy'to. (2018). Pravy'tel'stvo y' rynky': menyayushhayasya ekonomy'cheskaya rol' gosudarstva [Government and markets: the changing economic role of the state]. (Trans.). Moscow: Y'zd-vo Y'nsty'tuta Gajdara. 584 p. [in Rus].

5. Kyrylenko O., Baranets Ya. (2020). Dosvid zabezpechennia finansovoi spromozhnosti obiednanykh terytorialnykh hromad [Experience in ensuring the financial capacity of united territorial communities]. Bulletin of Ternopil National Economic University. 3. 54-68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2020_3_6[in Ukr.]

6. Chugunov, I. Ya. Kanieva, T. V. and Pasichnyi, M. D. (2018), Biudzhetno-podatkova polityka u systemi rehuliuvannia ekonomiky [Fiscal policy in the system of regulation of the economy], Hlobus-Press, 250. Kyiv, Ukraine. [in Eng.]

7. Chugunov I., Makohon V., Markuts Y. (2021). Institutional transformations of the public finance system. Financial and credit activity: problems of theory and practice, 2 (37). 325-331. URL: https://publons.com/publon/46289896/ [in Eng.]

8. Chugunov I., Makohon V., Korovii V. (2020). Formation of budget expenditure in the system of fiscal regulation. Baltic Journal of Economic Studies. 6. 2. 100-107. URL: https://publons.com/publon/35206734/ [in Eng.]

9. Makohon V. D. (2016). Biudzhetni vydatky u systemi sotsialno-ekonomichnoho rozvytku krainy [Budget expenditures in the system of socio-economic development of the country. Foreign trade: economics, finance, law] Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo. 3(86). 114–124. [in Eng.]

10.Makohon V. D. (2008). Formuvannia dokhodiv mistsevykh biudzhetiv u zarubizhnykh krainakh [Formation of local budget revenues in foreign countries]. Naukovi pratsi NDFI. 1 (42). 56–67. [in Ukr.]

11.Makohon V. (2021). Influence of budget policy on economic growth of the country. Financial and credit activity: problems of theory and practice, 1 (36). 243-249. URL: https://publons.com/publon/50321547/ [in Eng.]

12.Adamenko I. P. (2021). Finansova stratehiia v umovakh ekonomichnykh peretvoren [Financial strategy in the conditions of economic transformations]. Ekonomichnyi visnyk universytetu. 48. 190–196. [in Ukr.]

13.Postanova Verkhovnoi rady Ukrainy «Pro biudzhetnu deklaratsiiu na 2022-2024 roky» vid 15.07.2021 № 1652-IX [On the budget declaration for 2022-2024 vid 15.07.2021 № 1652-IX] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1652-20#Text [in Ukr.]

14.Zakon Ukrainy «Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2018 rik» vid 7.12.2017 № 2246- VIII [Law of Ukraine «On the State Budget of Ukraine for 2018» dated 7.12.2017 № 2246- VIII]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19 [in Ukr.]

15.Zakon Ukrainy «Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2019 rik» vid 23.11.2018 № 2629-VIII. [Law of Ukraine «On the State Budget of Ukraine for 2019» dated 23.11.2018 № 2629-VIII.]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19#Text [in Ukr.]

16.Zakon Ukrainy «Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2020 rik» vid 14.11.2019 № 294-IX [Law of Ukraine «On the State Budget of Ukraine for 2020» dated 14.11.2019 № 294-IX]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20/ed20200403#Text [in Ukr.]

17.Zakon Ukrainy «Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2021 rik» vid 15.12.2020 № 1082-IX [Law of Ukraine «On the State Budget of Ukraine for 2021» dated 15.12.2020 № 1082-IX]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text [in Ukr.]

18.Ofitsiinyi sait Ministerstva finansiv Ukrainy [Official site of the Ministry of Finance of Ukraine]. URL: https://www.minfin.gov.ua]

ДАНІ ПРО АВТОРА

Макогон Валентина Дмитрівна, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри фінансів Київського національного торговельно-економічного університету
e-mail: makvknteu@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2331-8455
Researcher ID: P-3053-2017

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ
Макогон Валентина Дмитриевна, доктор экономических наук, старший научный сотрудник, профессор кафедры финансов Киевского национального торгово-экономического университета
e-mail: makvknteu@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR
Makohon Valentyna, Doctor of Economics, Senior Researcher,Professor, Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics
e-mail: makvknteu@gmail.com

УДК 339.5 : 338.1 https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-53-124-132

FEATURES OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN THE MODERN GLOBAL ENVIRONMENT

Rybakova Tetiana,
Kuznietsova Tetiana

Formulation of the problem. *Intensification of foreign economic activity is a very important condition for the economic development of each country in the modern global environment. Currently, Ukraine's foreign economic activity has negative dynamics associated with full-scale Russian aggression. The most important task is to find ways to eliminate emerging political and economic problems; therefore, studying the peculiarities of Ukraine's foreign economic activity in the modern global environment is quite a relevant scientific and practical task.*

Analysis of recent research and publications. *Today, there are a sufficient number of studies on the development of Ukraine's foreign economic activity in modern conditions that characterize the global environment. However, the challenges faced by the state in connection with the war started by Russia make it necessary to reconsider approaches to the study of foreign economic activity.*

Setting the task, the purpose of the study. *Identifying the peculiarities of Ukraine's foreign economic activity in the modern global environment under the conditions of the Russian invasion.*

Method or methodology of research. *General scientific (analysis and synthesis, system analysis, comparison) and specific research methods (sociological, morphological, graphic).*

Presentation of the main material (results of work). *The article emphasizes the importance of foreign economic activity for the development of the country in the modern global environment. Current conditions regarding the implementation of foreign economic activity of Ukraine as one of the world's leading exporters of agricultural products are studied. The main trends of Ukraine's foreign trade against the background of a full-scale war with Russia are analyzed. The main areas of regulation of foreign economic activity in Ukraine in the conditions of war are determined.*

Field of application of results. *Scientific studies of globalization and foreign economic activity, the educational process (in the preparation of the relevant sections of textbooks and tutorials for courses «International Economy», «Foreign Economic Activity»).*

Conclusions according to the article. *Ukraine is one of the world's leading exporters of agricultural products and the food security of many countries of the world depends on Ukrainian exports. The results of military operations on the territory of Ukraine greatly affected its foreign economic activity, and this is most evident in the deterioration of foreign trade indicators. The structure of exports is dominated by products with low added value, and the difficulty of exporting them through seaports during the war caused a drop in export earnings. However, in connection with simplifying the access to the EU market, new prospects for the intensification of foreign economic activity are opening up for domestic enterprises.*

Key words: *foreign economic activity, foreign trade, export, import, global environment, Russian invasion, food crisis.*

JEL Classification: *F10, F51*

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Рибакова Т. О.,
Кузнєцова Т. В.

Постановка проблеми. *Активізація зовнішньоекономічної діяльності є дуже важливою умовою для економічного розвитку кожної країни в сучасному глобальному середовищі. Наразі зовнішньоекономічна діяльність України має негативну динаміку, пов'язану із повномасштабною російською агресією. Відтак,*

 © Rybakova Tetiana, Kuznietsova Tetiana, 2022